

образної системи / Д. Степовик. – К.: Наукова думка. 1982 – 331 с.

9. Забочень М.С. Іконографія гетьмана Мазепи / М.С. Забочень // Науковий вісник українського історичного клубу. – Т. 4. – М., 2002. – С. 95-98.

10. Ковалевська О. Образ Івана Мазепи у творах митців української діаспори / О. Ковалевські // Історичний журнал. – 2007. – С. 63-48.

11. Гетьман Іван Мазепа. Погляд крізь століття: каталог історико-мистецької виставки (21 червня 2003 р., м. Львів) . – К.: ЕММА, 2003. – 63 с.

12. Аполон. Изобразительное и декоративное искусство. Архитектура: терминологический словарь [под. общ. ред. А.М. Кантора]. – М.: Эллис Лак, 1997. – 463 с.

13. Ковалевська О.О. Нові підходи до пошуку достовірних зображень Гетьмана Мазепи / О.О. Ковалевська// Український історичний журнал. –К.: Дієз продукт, 2008. – №3. – С. 158.

Свобода Є.Ю., Гоменюк Д.С.

ПОНЯТТЯ ДІАГНОСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ МІСЦЕ В СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

Інформаційне поле почерку доволі велике. З одного боку, почерк є носієм інформації про особу, яка пише, що використовується для вирішення ідентифікаційних завдань з метою встановлення конкретного виконавця почеркового об'єкта. З іншого боку, в ньому відображуються і психофізіологічні якості особи, яка писала, і умови, в яких проходив процес письма. Тобто почерк містить своєрідно закодовану інформацію про особистість людини, про обставини написання та умови виконання рукопису.

Формування теоретичних та методичних основ судово-почеркознавчої діагностики є одним з найбільш актуальних напрямів розвитку судового почеркознавства в сучасний період, оскільки ця проблематика є спірною і не в повній мірі розробленою. В теперішній час розроблені лише основні положення судово-почеркознавчої діагностики, їх сутність та місце в системі завдань судово-почеркознавчої експертизи.

Судово-почеркознавча діагностика, як одна з основних складових предмету судового почеркознавства, поділяється на окремі напрями та охоплює декілька етапів свого розвитку.

Діагностичні судово-почеркознавчі дослідження проводяться в декількох напрямках: дослідження проблем типології почерку та пошук її зв'язку з типологічними властивостями особистості, вирішення проблеми встановлення за почерком певних властивостей особистості, вивчення вибіркової мінливості почерку.

В теорії судової експертизи неідентифікаційні дослідження поділяються на класифікаційні та діагностичні. Класифікаційні дослідження спрямовані на визначення статі, віку, ступеня досконалості письмово-рухової системи особи тощо. До діагностичних досліджень відноситься вирішення таких завдань: встановлення зовнішніх обставин і умов виконання рукопису (підпису); встановлення внутрішнього стану виконавця [2, с. 89].

Питання неідентифікаційних досліджень у судовому почеркознавстві були предметом дослідження багатьох вчених-криміналістів. До відомих розробок відносяться дослідження, проведені вченими-криміналістами Л.Є. Ароцкером, М.В. Бобовкиним, М.Є. Бондар, Н.С. Вольвач, Л.Ш. Горгошидзе, Г.Н. Гордєєвою, В.Г. Грузковою, О.В. Довженко, О.Н. Каюновим, З.І. Кірсановим, Н.І. Клименко, П.Г. Кулагіним, Г.А. Купріяною, В.В. Липовським, А.М. Лисенко, В.К. Лисиченко, Н.Є. Новоселецькою, З.С. Меленевською, В.Ф. Орловою, Г.В. Рожковою, Н.Г. Сахаровою, В.В. Серьогіним, А.В. Смирновим, З.М. Соколовський, Л.Ф. Солнцевою, С.А. Ципенюк та іншими.

Так, серед досліджень цього напрямку доцільно виділити: визначення характеру впливу пишучого приладу на ознаки почерку Н.С. Вольвач, встановлення фізичної втоми (С.М. Вул), незвичного психофізіологічного стану (Г.Н. Гордєєва, В.Г. Грузкова), стану алкогольного сп'яніння (К.І. Костенко, Т.К. Нефедова та ін.), пози та матеріалу письма (Г.В. Рожкова), відсутності зорового контролю (А.С. Стаховская, Н.О. Комісарова), травми мозку (В.А. Трубнікова, М.В. Шванкова). Одночасно досліджувався вплив на формування почерку різних етапів його розвитку та вікового фактору (І.М. Можар, В.В. Томілін), а також підписів, що виконані в стані алкогольного сп'яніння середньої тяжкості (Л.Ш. Горгошидзе, А.В. Смирнов).

У 1982 році теоретичні положення судово-почеркознавчих досліджень в плані впливу на почерк різноманітних «збиваючих» факторів розглянуті в монографії Г.А. Купріянової, де виділено підзавдання та елементи структури діагностичного процесу, запропонована концепція вибіркової мінливості ознак почерку, що залежить від впливу різних груп «збиваючих факторів», на основі імовірно-статистичного аналізу визначено кількісні характеристики ймовірності версій при їх діагностуванні [4].

В криміналістичній літературі, існує думка, що обставини, які впливають на почерк, можна класифікувати у такий спосіб:

1. Зміна зовнішньої обстановки письма:

- незвична поза;
- незвичний пишучий прилад;
- незвичний матеріал письма;
- недостатня кількість світла чи темнота (відсутність чи обмеження зорового контролю).

2. Зміна внутрішнього стану пишучого:

- стан, пов'язаний з віковими змінами організму;
- стан підвищеного збудження чи загальмованості;
- стан сп'яніння;
- погіршення чи втрата зору;
- хворобливий стан, найчастіше викликаний нервовими захворюваннями чи психічним розладом.

3. Незвична установка пишучого, не пов'язана з прагненням пишучого змінити свій почерк, а також установка, пов'язана з прагненням пишучого

змінити почерк з метою маскуванню [5, 6].

Обставини, що викликають порушення звичного процесу письма, в почеркознавстві називають збиваючими факторами. Вплив цих факторів на почерковий об'єкт виявляється в ознаках незвичного його виконання, які мають певну схожість. Як правило, при незвичному письмі знижується координація рухів людини. Однак механізм впливу кожної групи факторів на почерк має певні відмінності, а тому ознаки порушення координації рухів розрізняються за ступенем виразності, характером і локалізацією – залежно від причини, що їх викликала, а також почерку конкретної особи. Загалом характер та обсяг змін у почерку визначаються: характером причини, що на нього впливає; ступенем її дії; властивостями почерку конкретної особи, головним чином його виробленістю [1, с. 5].

У теорії та практиці судово-почеркознавчої експертизи «збиваючі» фактори поділяють на «природні», до яких відносять причини, які не пов'язані з бажанням виконавця змінити почерк і частіше за все створюються зовнішньою обстановкою письма, та «штучні», які пов'язані з прагненням виконавця змінити свій почерк.

Природні фактори поділяються на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні бувають: а) контактні – незвичний матеріал письма, незвична (нерівна, м'яка і т.п.) підкладка, незвичний пишучий прилад, незвична поза, транспорт, що рухається, незвичне тримання пишучого приладу (у тому числі не призвичаєною до письма рукою), погодні фактори, фізична (м'язова) втома тощо; б) дистантні – обмеження чи відсутність зорового контролю.

До внутрішніх природних факторів відносяться: вікові зміни організму; хвороби, пов'язані з порушенням письмово-рухових функцій; незвичайний психофізіологічний чи емоційний стан (алкогольне сп'яніння, хвилювання, страх тощо).

До штучних «збиваючих» факторів відносять навмисну зміну свого почерку скорописним способом (у межах скорописних форм букв, письмо незвичною лівою рукою, наслідування друкованому почерку).

Природні «збиваючі» фактори (як зовнішні, так і внутрішні) за тривалістю впливу можуть бути як відносно постійними, так і тимчасовими. Штучні ж мають виключно тимчасовий характер, оскільки спрямовані на навмисну зміну тим, хто пише, свого почерку, і тому діють лише у певний (нетривалий) відрізок часу.

Поділ штучних внутрішніх «збиваючих» факторів на об'єктивні (коли координація рухів порушується незалежно від волі виконавця підпису) і суб'єктивні (пов'язані з навмисним зниженням координації рухів) здається доцільним тому, що механізм порушення координації в цих випадках різний, отже і прояв діагностичних ознак у таких підписах неоднаковий.

Навпаки, механізм впливу природних і штучних зовнішніх «збиваючих» факторів фактично збігається (незалежно від того, пов'язані вони з бажанням пишучого змінити свій почерк чи ні). Діагностичні ознаки в цих випадках матимуть однаковий характер, тобто комплекси цих ознак у таких випадках будуть збігатися [1, 4].

Таким чином, на сучасному етапі розроблені основні положення теорії та методика почеркознавчої діагностики. Діагностичні дослідження виділено в самостійний напрям. Можливість вирішення діагностичних завдань експериментально доведена на основі вивчення низки почеркових об'єктів: рукописних текстів великого та середнього обсягу, текстів з високим ступенем виробленості почерку, підписів. За результатами проведених експериментальних досліджень розроблено класифікації «збиваючих» факторів, діагностичних ознак та їх комплексів, характерних для тієї чи іншої групи негативних впливів, виділено та систематизовано ознаки почерку, які найбільш піддаються зміні в незвичних умовах письма, і такі, що залишаються незмінними або ж змінюються незначно, для різних груп «збиваючих» факторів.

Найчастіше при проведенні діагностичних досліджень вирішуються такі питання:

- встановлення зовнішньої обстановки і умов виконання рукопису;
- встановлення внутрішнього стану виконавця рукопису;
- визначення установки на старанне, повільне письмо або на недбале швидке письмо;
- встановлення факту виконання рукопису зміненним почерком.

З урахуванням вже наявних вищезгаданих досягнень в діагностичних дослідженнях почерку та підписів, значна частина яких має своє вираження в експертній практиці, та умов, потреб і нових можливостей для розвитку судово-почеркознавчої діагностики сьогодні, розробки в даному напрямку мають стосуватися:

– вдосконалення методик зі встановлення деяких незвичних та хворобливих станів виконавця рукопису. Особливо актуальними є подальше вивчення змін ознак почерку під впливом наркотичного та алкогольного сп'яніння, розробка методик зі встановлення факту виконання рукопису звичною до письма лівою рукою;

– створення інтегральних методик, як ідентифікаційно-діагностичних, так і таких, що включали б вирішення комплексу завдань певного напрямку діагностичних досліджень;

– створення комплексних методик для встановлення часу виконання рукописних текстів, записів та підписів із залученням спеціальних знань спеціалістів суміжних галузей судової експертизи;

– створення експертних систем для діагностичного дослідження рукописних текстів, записів та підписів та розробки діагностичних методик в тому числі й із застосуванням методу математичного моделювання;

– заміни наявних трудомістких та ненадійних діагностичних методик новими, автоматизованими, надійними та гнучкими, що дало б змогу здійснювати їх корегування відповідно до потреб практики [3, с. 221].

Список використаних джерел

1. Встановлення характеру збиваючих факторів при дослідженні підписів, що виконані з порушенням координації рухів: Метод. рекомендації

/ Кол. авт. – К.: КНДІСЕ, 2001. – 36 с.

2. Івакін Е.О. Неідентифікаційні дослідження в судовому почеркознавстві / Е.О. Івакін // Право України. – 1999. – №2. – С. 89-91.

3. Кириленко С.С. Історія розвитку діагностичних досліджень в судовому почеркознавстві / Кириленко С.С. // Криміналістика и судебная экспертиза. – 2013. – №58. – Часть 2. – С. 212-221.

4. Куприянова А.А. Методические рекомендации решения судебно-почерковедческих диагностических задач. / А. А. Куприянова. – Минск, 1982. – 86 с.

5. Меленевська З.С. Судово-почеркознавча експертиза: навч.-метод. посіб. / З.С. Меленевська, Є.Ю. Свобода, А.І. Шаботенко; за ред. І.П. Красюка. – Укр. центр духовної культури, 2007. – 280 с.

6. Неидентификационные исследования в почерковедческой экспертизе / Л.Е. Ароцкер, А.Б. Бродская, В.Г. Грузкова, И.М. Можар. – К., 1972. – 52 с.

Серьогин В.С.

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПЕРТНИХ МЕТОДИК ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОСЛІДЖЕНЬ

Метою статті є визначення шляхів удосконалення процесу використання методик в судово-експертній діяльності та напрямів розроблення експертних методик.

Для вирішення завдань судової експертизи у відповідності до сучасних вимог опрацьовуються і впроваджуються нові методики експертних досліджень, розвиток яких ґрунтується на використанні сучасних теоретичних положень відповідних галузей науки, розвитку криміналістичної техніки та осмисленні результатів експертної практики.

Все більшого значення для розвитку методик судової експертизи набувають математичні та кібернетичні методи досліджень. На сьогодні більшої уваги приділяється комплексному підходу до дослідження об'єктів експертизи, що ґрунтуються на експертних методиках, в яких для вирішення конкретних завдань синтезуються методичні підходи різних галузей науки. На основі узагальнення експертного досвіду удосконалюються не тільки окремі, а й загальні методики експертного дослідження [3, с. 290-293].

Все більше зростає інтерес вчених, фахівців до осмислення процесу експертного пізнання. Це обумовлено необхідністю як розробки методичних рекомендацій з організації експертного дослідження в цілому, так і для моделювання оціночної діяльності експертів, а також провадженням експертних систем, функціонування яких забезпечується застосуванням ІТ-технологій.

В першу чергу, для формування та вдосконалення методик експертних досліджень необхідне системне вивчення експертного пізнання, виявлення закономірностей, принципів та положень, яким підпорядкована діяльність експерта при проведенні експертизи та вирішенні її завдань [3, с. 292].